

Ключевые слова: стратегическое планирование, сельские территории, сельское развитие.
Annotation. The paper reveals the essence of the term “strategy”, and the main treatment strategy, and reveals the essence of the concept of “strategic planning”. The problem of scheduling the use of the territory in the process of strategic development of rural areas. Analyzed studies of renowned scientists who have made a significant contribution to the study of the theoretical principles of strategic planning and research problems of rural development. Personally, the author highlights the main steps of the strategic planning process of rural development.

Keywords: strategic planning, rural areas, rural development.

УДК 361.16:658.152

В.В. Поліщук, здобувач Інституту аграрної економіки національної академії аграрних наук України

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ІНТЕГРОВАНОГО ЦУКРОБУРЯКОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Обґрунтовується необхідність оновлення і звертається увага на шляхи реформування МТБ цукробурякового виробництва в умовах його інтеграції.

Ключові слова: оновлення, продукція, майно, засоби, виробництво, база, ресурси.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Цукрові буряки – одна з основних технічних культур, яка культивується в Україні. Наша держава має багатолітню традицію виробництва та експорту цукру. Тривалий час вона була одноосібним лідером на світовому ринку з даного виду продукції. Однак в межах останніх двох десятиліть бурякоцукрове виробництво в Україні знаходиться в стані занепаду. Тому досить своєчасним, на нашу думку, є постановка питання про реструктуризацію цукробурякового підкомплексу України, яка без сумніву є необхідною передумовою створення інтегрованих цукробурякових формувань.

На нашу думку, досить справедливим є твердження вчених В.В. Бабаніна і Е.В. Добровольської, що реформування економічних відносин в бурякоцукровому підкомплексі необхідно починати з перебудови його виробничого потенціалу, в складі якого досить вагоме (якщо не визначальне) місце займає матеріально-технічна база (МТБ). Мова йде як про структурні зміни основних виробничих засобів, які необхідно здійснити найближчим часом, так і про суттєве відновлення їх.

Вважаємо, що сучасний стан МТБ цукробурякового підкомплексу не в змозі забезпечити конкурентоздатності його виробництва, оскільки знос його основних засобів є досить значним – 70 і більше відсотків, тобто знаходиться в кризовому стані.

Виходячи із вище сказаного, можна зробити висновок про те, що піднята тема, тобто тема оновлення і зміцнення МТБ цукробурякового під комплексу, є досить важливою і актуальною на сьогоднішній день.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми необхідності оновлення і зміцнення МТБ цукробурякового виробництва з метою відродження галузі та завоювання належного провідного їй місця на світовому ринку доволі широко представлені в українській економічній літературі. Особливо актуальною стала вище згадувана проблема з часу прийняття урядом України рішення про створення інтегрованих агроформувань, в тому числі і цукробурякового напрямку. Так, прийняття Верховною Радою України Закону „Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру” (17 червня 1999 р.) спонукає наукових працівників до пошуку альтернативних рішень з питань формування МТБ.

Різні напрями цих досліджень висвітлені в наукових працях В.М. Алексійчука, Л.О. Артикульного, В.Ю. Белінського, В.І. Бойка, М.І. Кисіля, Ю.Я. Лузана, О.М. Шпичака, Ю.А. Пастуха, М.Ю. Каденської, М.М. Романенка та інших. Дані питання є актуальними і в регіональному масштабі, коли відчутних змін зазнає економіка області.

Мета дослідження: аналіз наукових праць провідних вітчизняних вчених економічного спрямування, чії роботи присвячені дослідженню і виявленню можливих резервів і шляхів формування МТБ аграрних підприємств (формувань) в умовах інтеграції.

Завдання дослідження. Основними завданнями досліджень є систематизація наукових праць з вище згадуваної проблеми, їх аналіз і на цій основі обґрунтування, розкриття підходів і шляхів щодо формування МТБ інтегрованого цукробурякового виробництва;

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті дослідження і аналізу наукових праць провідних вітчизняних вчених-економістів, які значну увагу приділяють розвитку цукробурякової галузі, можна зробити висновок про те, що в Україні в цілому, і в Хмельницькій області зокрема, внаслідок необґрунтованого знищення ряду провідних підприємств по виробництву бурякосировини і цукру, дана галузь переживає глибоку економічну кризу. Тому уряд нашої держави ставить завдання перед АПК країни відродити цукробурякову галузь до попереднього рівня як таку, що сприяє зростанню її економічної могутності. Значну роль у цьому повинно зіграти формування (на науково обґрунтованій основі) МТБ інтегрованих цукробурякових формувань (підприємств).

Як свідчать проведені дослідження, матеріально-технічна база ряду бурякосіючих і переробних підприємств Хмельницької області потребує суттєвого оновлення. Без цього добитися економічного піднесення галузі, не зважаючи на ряд перетворень, які відбуваються в АПК країни, практично неможливо, тобто, оновлення повинно відбуватись з врахуванням особливостей вирощування, транспортування і переробки цукрових буряків. Воно повинно забезпечувати створення сприятливих умов для функціонування новоствореної інтегрованої структури, і, насамперед, забезпечити її усесторонню інтенсифікацію, що дасть змогу здешевити вироблену продукцію (цукор).

Формування і оновлення МТБ інтегрованого цукробурякового виробництва повинно відбуватись не стихійно, а на науково обґрунтованій основі. Тому розділяємо думку тих вчених (В.М. Алексійчука, Л.О. Артикульного, В.Ю. Белінського, В.П. Білаша, В.І. Бойко, А.Г. Борща, М.Х. Вдовиченка, П.І. Гайдуцького, М.Ф. Гладія, О.Ф. Гриценка, М.І. Кисіля, Ю.Я. Лузана, В.Я. Меселя-Веселяка, Г.Р. Побережної, П.Т. Саблука, В.М. Скупого, М.М. Федорова, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина, Ф.О. Ярошенко і ряду інших), які вказують на необхідність проведення експертної оцінки наявних основних засобів сільськогосподарських підприємств.

Застосування експертної оцінки дасть змогу:

- відобразити їх реальну вартість в бухгалтерському обліку, сформуванню амортизаційний фонд, визначити реальну ціну виробництва;
- визначити частку майна при формуванні інтегрованого цукробурякового об'єднання;
- об'єктивно розподіляти доходи (одержувати дивіденди за результатами спільної господарської діяльності);
- встановити заставну вартість майна, страхування та оподаткування;
- укласти договори оренди, купівлі-продажу об'єктів;
- розподіляти заборгованість пропорційно до реальної ціни активів реформованих підприємств;
- захищати національні інтереси України при створенні інтегрованого об'єднання за участю іноземних інвесторів.

Для більш швидкої окупності МТБ інтегрованого цукробурякового підприємства (структури) та з метою впровадження у виробництво новітніх технічних засобів, від яких в першу чергу залежить рівень і ефективність виробництва, необхідним є вирішення проблеми диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію на державному рівні. Невідповідність цін на технічні засоби (добрива, засоби захисту рослин) та цінами на бурякосировину і продукти переробки негативно впливають на ефективність діяльності інтегрованого підприємства та галузі взагалі. Тому однією з основних особливостей формування МТБ інтегрованого цукробу-

рякового виробництва є необхідність узгодження питання ціноутворення на бурякосировину і продукцію переробки цукрових буряків (в першу чергу цукру) та на продукцію промисловості, яка становить основу МТБ кожного інтегрованого (і не тільки) цукробурякового підприємства (об'єднання).

Інтегровані господарські об'єднання, як стверджує вчений В.Я. Месель-Веселяк [8], можуть ефективно працювати за умови дії нормальних ринкових цін на сировину і готову продукцію та обґрунтованих витрат на них і рівноправних відносин товаровиробників та переробних підприємств, тобто в умовах інтеграції сільськогосподарського виробництва переробної промисловості і торгівлі необхідно забезпечити однакові умови господарювання, що дасть змогу поглибити інтенсифікацію ведення галузі, зміцнити її МТБ. Вони повинні відшкодовувати нормативні витрати і забезпечувати однаковий прибуток на одиницю витрат коштів на формування основних і оборотних засобів, використовуваних у виробництві, з урахуванням терміну їх обороту [8]. Крім цього, слід враховувати також і той факт, що ефективність використання основних і оборотних засобів в інтегрованих цукробурякових формуваннях, їх склад та структура значною мірою залежать від якості і складу земельних ресурсів. Тому в основу формування МТБ інтегрованого цукробурякового об'єднання (формування) повинна бути врахована як бальна, так і грошова оцінка земель, які належать цим об'єднанням. Саме грошова оцінка земель безпосередньо відбивається на диференціальному рентному доході, а отже ефективності використання МТБ інтегрованих цукробурякових формувань, оскільки на гірших землях диференціального рентного доходу може не бути, то для забезпечення рівних умов виробництва всіх учасників інтегрованого об'єднання (формування) необхідно добиватись вирівнювання економічних умов господарювання, що може бути досягнуто завдяки активізації діяльності податкової системи [8]. Тобто, податкова служба, вилучаючи надлишковий надприбуток, який одержує учасник інтегрованого об'єднання (господарник) на кращих за якістю і місцем розташування землях, виконує функції регулятора виробництва, що безпосередньо відбивається на ефективності використання основних і оборотних його засобів, а отже і МТБ в цілому.

Крім вище перерахованих, важливою особливістю формування МТБ інтегрованого цукробурякового виробництва є раціональне матеріально-технічне забезпечення всіх учасників (і в першу чергу виробників) об'єднання, оскільки, як стверджує вчений В.С. Поліщук, найбільший економічний ефект досягається лише в тому випадку, якщо одночасно зростає обсяг основних і оборотних засобів виробництва і досягається необхідне співвідношення між ними. Такої ж думки притримується вчений Ю.А. Пастух [9]. На успішне вирішення даної проблеми було направлено і прийнято ряд законодавчих та нормативних актів (Постанов та указів Кабінету Міністрів України, указів Президента України, Постанов Верховної Ради України) [1-6].

На формування МТБ інтегрованого цукробурякового виробництва великою мірою впливає розвиток продуктивних сил. Саме з розвитком продуктивних сил, за твердженням вченої М.Ю. Каденської, забезпечується вищий рівень технічності, технологічності та інтенсифікації виробництва [8]. Поряд з тим вчена відмічає, що з метою поліпшення ефективності використовуваної МТБ інтегрованого цукробурякового реформування необхідно впроваджувати у виробництво та освоювати нові ефективні технології, особливо ресурсозберігаючі, які у поєднанні з системою високопродуктивних машин і механізмів сприятимуть своєчасному виконанню технологічних прийомів та процесів, що в свою чергу дають змогу знизити енергетичні і матеріальні витрати, а отже позитивно відіб'ється на конкурентоспроможності галузі. За дослідженням М.Ю. Каденської [8], своєчасне і без втрат збирання цукрових буряків можливе за умови наявності 2000 високопродуктивних комбайнів типу Zektra-4005 (Франція). Саме така кількість (за її словами) може забезпечити приріст цукрових буряків і цукру на рівні 20-22%. До того ж потреба в пальному зменшиться майже вдвічі.

Поряд з цим М.Ю. Каденська звертає увагу на важливість поглиблення (посилення) інтеграційних процесів, що передбачає організаційну, технологічну та економічну єдність інтересів і відповідальність за кінцеві результати всіх учасників, задіяних у виробничому процесі виготовлення цукру, відповідного до вкладеного ними капіталу та його оборотності.

Тому, на наш погляд, є досить своєчасним і актуальним виданий Президентом України Указ „Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки” [6],

який направлений на реалізацію державної аграрної політики та розвиток аграрного сектору економіки і бурякоцукрового підкомплексу зокрема. Як відмічає вчена Н. Басун, реалізація Указу сприятиме прискоренню інтеграції бурякоцукрового виробництва, яка визначатиметься створенням на новій економічній основі аграрно-промислових формувань різних рівнів.

Створення інтегрованих цукробурякових формувань (об'єднань) в свою чергу забезпечить вищий рівень технічності, технологічності та інтенсифікації виробництва. Отже, необхідна організаційна і фінансова доступність господарств до ринку якісних матеріально-технічних ресурсів виробництва, "ноу-хау", від наявності та впровадження яких залежить відродження нових ефективних технологій, створення відповідної ринкової інфраструктури, досягнення оптимального рівня концентрації виробництва та необхідних обсягів товарних ресурсів. Запровадження ресурсозберігаючих технологій у поєднанні з системою високопродуктивних машин і механізмів сприятиме виконанню технологічних прийомів та процесів, якісно і вчасно щодо потреб рослин і ґрунтів, забезпечить більш високий приріст урожаю, повніше вилучення цукру з коренеплодів, зниження енергетичних і матеріальних витрат, вищу конкурентоспроможність галузі [7].

На це звертають особливу увагу вітчизняні вчені М. Романенко, П.Т. Саблук, В. Сайко, П. Бойко, О. Ткаченко, М. Роїк, зарубіжні вчені Д. Шпаар, Д. Дрегер, А. Захаренко та інші. Так, розглядаючи питання інтенсифікації цукробурякового виробництва, вчений М. Романенко особливого значення надає МТБ бурякосіючих підприємств. Він прямо відмічає, що без відповідної МТБ неможливо створити оптимальні умови для біологічного потенціалу цієї культури, так як саме МТБ безпосередньо пов'язана, в першу чергу, з системою обробітку та удобрення ґрунту, чим забезпечує оптимальний водно-повітряний, поживний режим ґрунту, створює передумови високої польової схожості насіння, забезпечує здоров'я культури та високі темпи її росту, гарантує максимальну повноту збирання та високу її якість [10].

Тому є досить справедливим зауваження вченого І.Й. Дороша, який підкреслює необхідність комплексного і пропорційного розвитку матеріально-технічної бази всього агропромислового комплексу, в тому числі і цукробурякового виробництва. Зокрема, вчений звертає увагу на те, що комплексність розвитку матеріально-технічної бази АПК характеризується збалансованістю формування її в системі заготівель, зберігання, транспортування, реалізації та переробної промисловості. Удосконалення пропорцій в цих сферах ґрунтується на повному узгодженні матеріально-технічної бази з обсягами цукробурякової продукції.

Комплексне формування матеріально-технічної бази галузей промисловості по переробці та зберіганні сировини повинно охоплювати всі ланки технологічного процесу від сільськогосподарських підприємств до системи реалізації.

Виходячи з вище сказаного, слід звернути увагу на те, що на сьогоднішній день обсяги бурякосировини, яка надходить на переробку, не узгоджені, тобто не відповідають ні виробничим потужностям цукробурякових заводів, ні бурякопунктів, елеваторів, місць зберігання тощо. А тому матеріально-технічні та фінансові ресурси, які є основою створення міцної МТБ всього цукробурякового підкомплексу, слід розраховувати, виходячи з балансових ув'язок і визначення потреб у виробничих потужностях всіх його структурних елементів. Удосконалення структури матеріально-технічної бази цукробурякового підкомплексу, його складових повинно забезпечити зменшення витрат при переробці, зберіганні бурякосировини та реалізації цукру.

Таким чином, комплексний підхід до розвитку цукробурякового виробництва в Хмельницькому регіоні дозволить сформуванню взаємоузгоджену за всіма елементами матеріально-технічну базу цукробурякового підкомплексу, яка сприятиме його оптимальному функціонуванню.

Усе це та інше підкреслює важливість (доводить необхідність) наукового обґрунтування формування матеріально-технічної бази інтегрованого цукробурякового виробництва.

При цьому слід зважити на той момент, що сучасний матеріально-фінансовий стан ряду цукробурякових підприємств не сприяє матеріально-технічному переоснащенню і зміцненню їх МТБ з метою підвищення конкурентоздатності. Тому з ціллю ліквідації гострого дефіциту

фінансових потоків, дефіциту інвестицій в буряково-цукровий підкомплекс об'єктивно виникає необхідність пошуку нових ринкових форм їх мобілізації і використання. Саме на вирішення даної проблеми направлена аграрна політика молодшої української держави. У період відродження підкомплексу лише держава може забезпечити створення інтегрованих цукробурякових об'єднань (формувань) і на їх основі створити відповідне авансування виробництва сільськогосподарської техніки, засобів захисту рослин, мінеральних добрив тощо, що є запорукою відбудови і створення МТБ цукробурякового підкомплексу, забезпечення конкурентоздатності цукробурякової продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому (світовому) ринку, дасть змогу відродити і підняти цукробурякову галузь на новий, більш високий, рівень розвитку.

На основі вище сказаного, можна зробити наступні **висновки**: 1. МТБ ряду бурякосіючих і переробних підприємств Хмельницької області потребує суттєвого оновлення.

2. Для вирішення даної проблеми необхідно:

- провести експертну оцінку наявних основних засобів сільськогосподарських підприємств;
- вирішити проблему диспаритету цін на промислову і сільськогосподарську продукцію на державному рівні;
- забезпечити комплексний, збалансований розвиток МТБ підприємств цукробурякового підкомплексу;
- постійно поглиблювати інтеграційні процеси.

Список використаних джерел

1. Зібрання законодавства України // Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, 12 травня-5 червня 1997 р. – К.: ІНПУ, 1997. – 263 с.
2. Зібрання законодавства України // Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, 9 липня-5 серпня 1997 р. – К.: ІНПУ, 1997. – 247 с.
3. Зібрання законодавства України // Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, 22 вересня-10 жовтня 1997 р. – К.: ІНПУ, 1997. – 222 с.
4. Зібрання законодавства України // Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, 12 червня-6 липня 1998 р. – К.: ІНПУ, 1998. – 318 с.
5. Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру // Закон України від 17 червня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України, 1999. – № 32.
6. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки // Указ Президента України // Урядовий кур'єр, 1999. – № 230.
7. Розвиток господарських формувань і організація виробництва в аграрній сфері АПК (за ред. М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка). – К.: Українська академія аграрних наук. інститут аграрної економіки, 1999. – 296 с.
8. Месель-Веселяк В.Я. Реформування аграрного виробництва. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 1999. – 272 с.
9. Пастух Ю.А. Ефективність технологій виробництва цукрових буряків в умовах Поділля // Аграрна наука – селу // Науковий збірник, Подільська державна аграрно-технічна академія. Вип. 7. – Т. 2. – Кам'янець-Подільський, 1999. – С. 91-95.
10. Романенко М. Індустріальна технологія вирощування цукрових буряків // Рекомендації. – Вінниця: Вінницька державна сільськогосподарська дослідна станція, 2003. – 48 с.

Аннотація. Обосновывается необходимость обновления и обращается внимание на пути реформирования МТБ свеклосахарного производства в условиях его интеграции.

Ключевые слова: обновление, продукция, имущество, средства, производство, база, ресурсы.

Summary. The necessity to update and draws attention to the ways of reforming the MТВ sugar beet production in the conditions of its integration.

Keywords: update, products, property, assets, production, the base of resources